

Τεχνολογικά πάρκα, τοπική ανάπτυξη και τεχνο-οικονομικός μετασχηματισμός

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΑΛΑΡΗΣ

ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ επιχειρείται μια «αρθρωτή» προσέγγιση των τεχνολογικών πάρκων, που ξεκινώντας από το πεδίο των ορισμών και αποσαφηνίσεων και καλύπτοντας, ως ένα βαθμό, τη βασική θεματική, εκτείνεται στη συνέχεια σε άλλα πεδία λιγότερο «πελατημένα». Πρόκειται κατ' αρχήν για τη σύνδεση των τεχνολογικών πάρκων με την προβληματική της τοπικής ανάπτυξης. Την επιχειρούμε, πιστεύοντας ότι παρουσιάζει ενδιαφέρον, δεδομένου ότι η προσέγγισή τους, ως αναπτυξιακά εργαλεία και η ένταξή τους σε ένα ευρύτερο λογικό πλαίσιο συμβάλλει στην πιο ορθολογική τους προσέγγιση. Επεκτεινόμαστε, στη συνέχεια, σε μία ακόμη ευρύτερη θεώρηση του θέματος, προχωρώντας στην κατεύθυνση της απομυθοποίησης των τεχνολογικών πάρκων, καταγράφοντας τον κριτικό λόγο που έχει κατά καιρούς αναπτυχθεί και επιχειρώντας, ταυτόχρονα, ως ένα βαθμό, μία σύνδεση με το γενικότερο κοινωνικο-οικονομικό γίγνεσθαι και ορισμένα κρίσιμα ερωτήματα των καιρών.

Η προσέγγιση του θέματος γίνεται μέσα από γαλλικές, γερμανικές και αμερικανικές πηγές, ενώ στο εισαγωγικό μέρος, όσον αφορά σε ορισμούς κ.ά., περιορίστηκα επιλεκτικά σε κείμενα που θεωρήσαμε ότι καλύπτουν ικανοποιητικά το θέμα. Η εξοικείωση με το αντικείμενο, πέρα από τη σχετική βιβλιογραφική έρευνα, προέρχεται και από πρωτογενή έρευνα που έχουμε πραγματοποιήσει στη Γερμανία.

Εισαγωγή: ορισμοί, εννοιολογικές αποσαφηνίσεις

Σύμφωνα με μια χρήση που προέρχεται από τη γερμανική βιβλιογραφία, ο όρος «τεχνολογικό πάρκο» με την ευρεία έννοια μπορεί να καλύπτει διάφορες πραγματικότητες, αποτελώντας τη «...γενική ονομασία για μια πληθώρα διαφορετικών μοντέλων, από ένα απλό κτίριο συστέγασης μικρομεσαίων επιχειρήσεων με τεχνολογικό προσανατολισμό, μέχρι ένα ερευνητικό πάρκο (Forschungspark)», (Dose Drexler)¹.

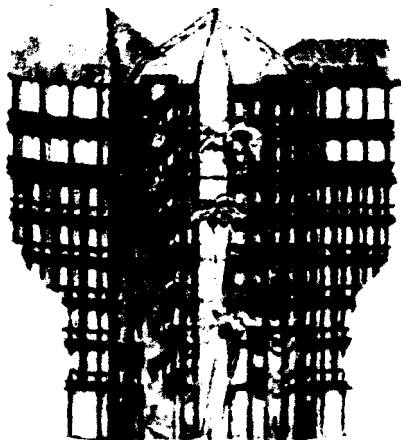
Υπάρχει κατ' αρχάς ασάφεια ως προς τη χρήση του όρου. Ένα τεχνολογικό πάρκο, στη στενή, κυριολεκτική του έννοια, ταυτίζεται με τον όρο ερευνητικό

πάρκο που προτιμάται από τους παραπάνω συγγραφείς, προς αποφυγή σύγχυσης από μια διπλή χρήση του πρώτου. Σε άλλο κείμενο στο οποίο παραλέμπουν, τονίζεται ότι «...στην υφιστάμενη πραγματικότητα δεν υπάρχουν ιδεότυποι και τα διάφορα είδη απλώς καταλαμβάνουν μία κλίμακα που περιλαμβάνει τις εξής κατηγορίες: (πολυ)κτίριο στέγασης μικρομεσαίων επιχειρήσεων (Gewerbehof), κέντρο νέων επιχειρήσεων (Gründerzentrum), τεχνολογικό κέντρο (Technologie Zentrum), ερευνητικό/επιστημονικό πάρκο (Forschungspark)».² Οι δύο τελευταίες κατηγορίες οι οποίες και μας αφορούν εδώ ορίζονται ως εξής:

– **Τεχνολογικό κέντρο:** «Τόπος εγκατάστασης κυρίως νέων επιχειρήσεων, οι οποίες εμπορεύονται νέα προϊόντα και αναπτύσσουν διαδικασίες, που κατά κανόνα ενέχουν υψηλό επιχειρηματικό κίνδυνο, υψηλή επένδυση κεφαλαίου και για την ανάπτυξη των οποίων αποτελεί πλεονέκτημα η παροχή υπηρεσιών με επιτόπιες εγκαταστάσεις και επιχειρηματικών συμβουλών, αλλά και συνιστούν ένα ουσιαστικό δίκτυο από ερευνητικούς, συμβουλευτικούς και χρηματοδοτικούς οργανισμούς». (Στην πρακτική, τεχνολογικό κέντρο (Technologie Zentrum) και κέντρο νέων επιχειρήσεων (Gründer Zentrum) χρησιμοποιούνται συχνά χωρίς διάκριση και για να δηλώσουν το ίδιο πράγμα, δηλαδή ένα κέντρο νέων, καινοτομικών, επιχειρήσεων).

– **Ερευνητικό πάρκο:** «Μια “περιοχή δραστηριοτήτων” διαμορφωμένη εν είδει πάρκου, στην οποία νέες επιχειρήσεις με ερευνητικό/καινοτομικό προσανατολισμό και τμήματα R+D μεγαλύτερων επιχειρήσεων, βρίσκουν ελκυστικούς όρους εργασίας, είτε λόγω γειννίας με ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα τεχνολογικής κατεύθυνσης, είτε λόγω του υψηλού επιπέδου των εγκαταστάσεων». Ο ορισμός ανταποκρίνεται πλήρως στη νέα γενιά των τεχνολογικών πάρκων στη Γερμανία τα οποία αποκαλούνται και έτσι, δηλαδή Technologie Park Duisburg, Technologie Park Dortmund κ.λπ. Μάλιστα, το τελευταίο περιλαμβάνει το προϋπάρχον Technologie Zentrum σε μια ευρύτερη έννοια.

Περισσότερο αναλυτική φαίνεται να είναι η ταξινόμηση του Γάλλου Lacave που διακρίνει σε:

- **Τεχνολογικά πάρκα:** «Μέρη όπου υπάρχουν παραγωγικές δραστηριότητες, δηλαδή παραγωγή αγαθών και παροχή υπηρεσιών και δραστηριότητες βιομηχανικής έρευνας».

- **Επιστημονικά πάρκα:** «Είναι περισσότερο προσανατολισμένα στις ερευνητικές δραστηριότητες. Για παράδειγμα, στο Μονπελιέ έχουμε δύο τεχνολογικά πάρκα και ένα άλλο μέρος που το ονομάζουμε επιστημονικό πάρκο, όπου είμαστε πάρα πολύ επιλεκτικοί. (...) Αν μια εταιρία ή εργαστήριο θέλει να εγκατασταθεί στο επιστημονικό μας πάρκο, η απόφαση εγκατάστασης λαμβάνεται με κριτήριο το αν αυτή η εταιρία ή το εργαστήριο έχει συμβόλαιο με την ακαδημαϊκή κοινότητα του Μονπελιέ».

- **Κέντρα καινοτομιών και κέντρα μεταφοράς τεχνολογίας:** «Μπορεί να είναι μικρά κτίρια ιδιωτικών ή κρατικών εταιριών, που παρέχουν υπηρεσίες για διευκόλυνση και σύνδεση της έρευνας με τη βιομηχανία (...) ή μπορεί να συνοδεύονται από ένα εκκολαπτήριο που είναι φυσικό κτίριο ή όχι».

- **Εκκολαπτήρια** (θερμοκοιτίδες, φυτώρια): «Είναι ένα μέρος όπου ανθεί η δημιουργικότητα νέων καινοτόμων επιχειρήσεων», (συχνά σε συνάρτηση με κέντρο καινοτομιών).

- **Επιχειρηματικά πάρκα:** «Είναι ουσιαστικά εμπορικός όρος και πρόκειται κυρίως για μια θεώρηση των πολυσύνθετων και πολύπλοκων πάρκων βιομηχανικών δραστηριοτήτων».³

Στην παραπάνω ταξινόμηση, τα τεχνολογικά και επιστημονικά πάρκα εμφανίζονται ως εξειδικεύσεις (συχνά δυσδιάκριτες) του όρου *Forschungs Park* ή *Technologie Park* ή του αμερικανικού όρου *Science Park* (αλλά βλ. και *Research Park* π.χ. στο «Stanford Research Park»). Στην Αγγλία, ο όρος *Science Park* χρησιμοποιείται ως «γενικός όρος (...) που καλύπτει διάφορες πραγματικότητες, όπου ή είναι έργο πανεπιστημίων –και όχι των πιο ασήμαντων– ή αποτελούν προϊόν τοπικών/αναπτυξιακών πολιτικών».⁴ Με την ίδια λογική, στη Γαλλία έχει επικρατήσει ο όρος «τεχνολόγος» (*Technopole*), ο οποίος είναι εννοιολογικά ταυτόσημος με «τεχνολογικό πάρκο» και χρησιμοποιείται ευρύτατα με την ευρεία έννοια –όπως και παραπάνω *Science Park*, *Technologie Park*. Έτσι, ο Lacave (*ibid.*) αναφέρει σχετικά ότι ως τεχνολόγος «νοείται ένας τεχνολογικός πόλος, με την ίδια ακριβώς έννοια με το τεχνολογικό πάρκο ή ίσως με την ίδια έννοια όπως τα κέντρα μεταφοράς τεχνολογίας». Τα τελευταία, στις περισσότερες περιπτώσεις, συνοδεύονται –αν δεν ταυτίζονται– από θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων (πράγμα που εξηγεί και την εναλλαγή, στη γερμανική

περίπτωση, των όρων *Technologie Zentrum*, *Innovations Zentrum*, *Gruender Zentrum*). Κατά συνέπεια, ο τεχνολόγος στη Γαλλία εμφανίζεται να καλύπτει, όπως και το τεχνολογικό πάρκο στη Γερμανία, όλη την κλίμακα των σχετικών δραστηριοτήτων.

Ωστόσο, ενώ στη γερμανική πρακτική, αναφορικά με τις διάφορες περιπτώσεις, γίνεται σαφής διάκριση ως προς την κλίμακα στο επίπεδο της ονομασίας, (π.χ. *Technologie Zentrum Konstanz*, *Technologie Park Duisburg*), στη γαλλική πρακτική, ο όρος «τεχνολόγος» τυχαίνει ευρύτερης εφαρμογής, αδιακρίτως μεγέθους και σύνθεσης. Αυτό δεν είναι άσχετο με τη συμβολική φόρτιση του όρου, δεδομένου ότι στη Γαλλία η ίδρυση τεχνολόγων φαίνεται (συχνά) να κυριαρχείται από μία φιλοσοφία ρήξης με την προϋπάρχουσα κατάσταση, συνυφασμένη με την προσαρμογή στην οικονομία «High-Tech».⁵ Στις γερμανικές περιπτώσεις, υπάρχει περισσότερο «η θέληση χρησιμοποίησης των τεχνολογικών πάρκων/κέντρων ως μέσων, προκειμένου να επιτραπεί η απρόσκοπτη συνέχεια, στον βιομηχανικό χώρο και τη βιομηχανική ιστορία», ώστε σε πολλές περιπτώσεις, τεχνολογικά/καινοτομικά κέντρα να μην έχουν άμεση σύνδεση με εκπαιδευτικούς/ερευνητικούς φορείς.

Το τεχνολογικό πάρκο/κέντρο εμφανίζεται στη Γερμανία περισσότερο ως «εργαλείο τεχνολογικού μάναντζμεντ του περιφερειακού/τοπικού χώρου, παρά ως πόλος οικονομικής υπεροχής, διαποτισμένος από μία πιο φουριεριστική προοπτική, όπως στη γαλλική περίπτωση».

Τελειώνουμε με μία ευρύτερη αναφορά στην περίπτωση των ΗΠΑ, που υπήρξαν, με τη *Silicon Valley* και το *Triangle Research Park*, ο «πρώτος διδάξας». Συναντάται μία ποικιλία ονομασιών και κατηγοριών, από *Science Parks* σε χώρους πανεπιστημίων (με το πιο παλιό *Stanford Research Park* – ιδρ. 1951), που ανάγονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία (όπως η *Silicon Valley* κοντά στο *Stanford* και η *Route 128* της Βοστώνης) και στα πολυάριθμα *Incubators* (θερμοκοιτίδες).⁶

Στη συνέχεια του άρθρου υιοθετείται η γενική ονομασία *τεχνολογικά πάρκα/τεχνολόγος*, με επιμέρους διαφοροποιήσεις όπου κρίνεται αναγκαίο.

Η σημασία των τεχνολογικών πάρκων και οι συνθήκες επιτυχίας τους

Η οικονομική κρίση και ο εντεινόμενος ανταγωνισμός στην παγκόσμια αγορά συνετέλεσαν αποφασιστικά στην ανάπτυξη και εφαρμογή νέων τεχνολογιών στο εσω-

τερικό της παραγωγικής διαδικασίας. «Προϊόν της ανάγκης διαρκούς – ευέλικτης – προσαρμογής των συνθηκών παραγωγής των επιχειρήσεων σε μεταβαλλόμενες καταστάσεις» (Hillpert)⁷, η διαδικασία της τεχνολογικής αναβάθμισης αναδείχθηκε στις χώρες του κέντρου σε βασικό στοιχείο για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας» (Castells).⁸

Ιδιαίτερη σημασία προσδόθηκε, στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τόσο στο επίπεδο του θεωρητικού λόγου όσο και στις επί μέρους παρεμβατικές πολιτικές, δεδομένου ότι, ενώ «κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980 η ανάπτυξη των μεγάλων επιχειρήσεων επιβραδύνθηκε, οι μικρές επιχειρήσεις και οι περιοχές που είχαν ως χαρακτηριστικό τα συμπλέγματα μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων ενέδειξαν αξιοσημείωτη ικανότητα προσαρμογής και ανάπτυξης» (Dunford).⁹ Η ανάπτυξη υψηλού επιπέδου καινοτομικών περιοχών, με επίκεντρο δίκτυα μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων καθώς και η δημιουργία επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας από ήδη υπάρχουσες βιομηχανικές επιχειρήσεις – με την ενεργό και πολύμορφη συνεργασία των εκπαιδευτικών/ερευνητικών φορέων – θεωρήθηκε βασικής σημασίας για την εμπέδωση και ανάπτυξη της νέας παραγωγικής τεχνολογίας. Από τη *Silicon Valley*, μυθικό αρχέτυπο, μέχρι τις πολλές εκατοντάδες τεχνολογικών πάρκων κάθε μορφής και επιπέδου που δημιουργήθηκαν στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες κατά την περασμένη δεκαετία, οι τεχνολόγοι εξελίχθηκαν σε «κομβικά σημεία δικτύων εξελιγμένων ανταλλαγών, διεθνούς εμβέλειας και αποφασιστικής σημασίας», (Jalabert).¹⁰

Η αναγκαιότητα γρήγορης προσαρμογής στις νέες τεchnο-εκσυγχρονιστικές απαιτήσεις που εμφανίζει την παραδοξότητα να μεταβάλλει τις προηγμένες χώρες του ύστερου καπιταλισμού σε «αναπτυσσόμενες χώρες» νέου τύπου (Drexler, Dose),¹¹ προσδίδει αποφασιστική σημασία στη νέου τύπου παραγωγή και μεταφορά τεχνολογίας, όπου κατ' εξοχήν καλούνται να συμβάλουν οι τεχνολόγοι αλλά και να δράσουν ως καταλύτες της τοπικής/περιφερειακής ανάπτυξης νέου τύπου.

Με βάση τη διεθνή εμπειρία και, παρά τη μεγάλη ανομοιογένεια των επί μέρους περιπτώσεων, οι κατωτέρω παράγοντες θεωρούνται ιδιαίτερης σημασίας για την επιτυχή οργάνωση και λειτουργία ενός τεχνολογικού πάρκου:¹²

(1) Συμμετοχή κρατικών ή ιδιωτικών ερευνητικών φορέων, ώστε να επιτευχθεί η άμεση πρόσβαση σε R+D και τεχνολογικές υποδομές (ερευνητικά και τεχνολογικά εργαστήρια), καθώς επίσης και σε επιστημονικοτεχνικό προσωπικό υψηλής

εξειδίκευσης, που είναι όλα αναγκαία για την ανάπτυξη καινοτομικών επιχειρήσεων.

(2) Άρτιο σύστημα μεταφοράς τεχνολογίας, όσον αφορά τόσο στην εκτεταμένη και εις βάθος πληροφόρηση, όσο και τις συμβατικές συνεργασίες μεταξύ ερευνητικών φορέων (πανεπιστημίων, ινστιτούτων) και μικρομεσαίων επιχειρήσεων, καθώς και τους τρόπους μετακίνησης επιστημονικού δυναμικού προς τις τελευταίες.

(3) Διαθεσιμότητα κεφαλαίων, τόσο «επιχειρηματικού κεφαλαίου», μέσω εταιριών που συστήνονται για το σκοπό αυτό, όσο και «αρχικού κεφαλαίου» για την πρώτη φάση λειτουργίας των επιχειρήσεων μέσω κατάλληλων επιδοτήσεων.

(4) Υψηλό επίπεδο κτιριακών εγκαταστάσεων και περιβάλλοντος χώρου, καλά οργανωμένες κοινές υπηρεσίες (γραμματειακή υποστήριξη, χώροι συνεδριάσεων, χώροι εξυπηρέτησης προσωπικού...), σύνδεση με τεχνο-δίκτυα και πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης.

(5) Επικέντρωση δραστηριοτήτων όσον αφορά στην επιλογή των επιχειρήσεων και τις συνεργασίες μεταξύ ερευνητικών φορέων, νέων καινοτομικών επιχειρήσεων και ήδη ανεπτυγμένων επιχειρήσεων σε τομείς που ανταποκρίνονται στη βιομηχανική παραγωγική δομή και τις δυνατότητες της περιφέρειας.

(6) Παρουσία δικτύων συνεργασίας. Σε πολλές περιπτώσεις, η προσέλκυση τμημάτων R+D μεγάλων επιχειρήσεων και η επίτευξη κατάλληλου συνδυασμού μεταξύ μεγάλων και μικρομεσαίων επιχειρήσεων θεωρούνται σημαντικές για την επιτυχία του εγχειρήματος - βλ. εξειδικευμένα τεχνολογικά πάρκα «νέας γενιάς» π.χ. Medical Park Hannover, Technologie Park Duisburg, (Halaris, Husson, Rist).¹³

Τέλος, βασικής σημασίας για την ανάπτυξη ενός τεχνολογικού πάρκου είναι και η ύπαρξη «θετικού κλίματος», ώστε να εξασφαλισθούν και να αναπτυχθούν οι πολύμορφες συνεργασίες που είναι απαραίτητες μεταξύ των εκπαιδευτικών/ερευνητικών φορέων, της δημόσιας διοίκησης/ΟΤΑ και των ιδιωτικών επιχειρήσεων (Fiedler).¹⁴

Τεχνολογικά πάρκα και τοπική ανάπτυξη

Τα τεχνολογικά πάρκα εμφανίζονται ως προνομαικοί φορείς της ενδογενούς ανάπτυξης νέου τύπου, που τείνει στην ενεργοποίηση του καινοτομικού δυναμικού μιας περιοχής. Η επιτυχία τους, σύμφωνα και με τα όσα γενικά αναφέρθηκαν, εντάσσεται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης

οργανωτικής λογικής, όπου όροι όπως «συμπληρωματικότητα», «αλληλόδραση», «συνεργασία», «δικτύωση», οι οποίοι έχουν πια καταστεί στερεότυπα, αποτελούν τις λέξεις-κλειδιά για την κατανόηση της ανάπτυξής τους, ως κομβικών σημείων αυτού που έχει αποκληθεί «ενδογενής καινοτομικός χώρος» (Bernardy-Boi-

sgontier).¹⁵

Με βάση τη διεθνή εμπειρία, αλλά και τις νεότερες επί μέρους θεωρητικοποιήσεις, θεωρούμε ότι μία μεσο-μακροπρόθεσμη προοπτική ανάπτυξης αυτού του ενδογενούς τεχνο-παραγωγικού χώρου, παραπέμπει στα εξής επί μέρους σημεία (που αποτελούν και την εξειδίκευση της νέας οργανωτικής λογικής στο επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης):

α) *ως προς το περιεχόμενο* ολοκληρωμένο πρόγραμμα τοπικής ανάπτυξης (στρατηγικός αναπτυξιακός προγραμματισμός)¹⁶

β) *ως προς τη διοικητική δομή* τοπική αυτοδιοίκηση «νέου τύπου». ¹⁷ Τα δύο παραπάνω σημεία αποτελούν διαφοροτικές οπτικές γωνίες της προσέγγισης της «τοπικής ανάπτυξης». Ή αλλιώς, η οργανωτική-διοικητική δομή «νέου τύπου» αποτελεί μία αναγκαία προϋπόθεση για την προώθηση του στρατηγικού αναπτυξιακού προγραμματισμού, ο οποίος, σε αντίθεση με τα παλαιότερα προγράμματα, εμφανίζεται ως διαρκής δυναμική διαδικασία.

Ο στρατηγικός αναπτυξιακός προγραμματισμός προσβλέπει στην κινητοποίηση όλων των δυνάμεων μίας περιοχής, σε μία μακρόπνοη (5-10 χρόνια), ευρείας κλίμακας προσπάθεια για την κατάρτιση και υλοποίηση ενός συνόλου «στρατηγικών επιλογών». Όλες οι επί μέρους παρεμβάσεις, το σύνολο των τοπι-

κών πολιτικών, προσανατολίζονται στη λογική των μακροχρόνιων αναπτυξιακών στόχων, όπως προκύπτουν και απεικονίζονται σε ένα δυναμικό, ολοκληρωμένο, αναπτυξιακό πρόγραμμα, προϊόν κοινωνικής συναίνεσης, που συντίθεται από επί μέρους δράσεις και σχέδια (projects) και παίρνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες της τοπικής παραγωγής δομής.

Οι επί μέρους δράσεις του αναπτυξιακού προγράμματος, το οποίο αποτελεί μία διαρκή διαδικασία που εμπεριέχει λειτουργίες ελέγχου και αξιολόγησης/αναθεώρησης, εντάσσονται σε στρατηγικές επιλογές που μπορεί να αφορούν:

α) στις φυσικές και κοινωνικές υποδομές,

β) στη στήριξη της επιχειρηματικής δομής,

γ) στην ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού,

δ) στην ενίσχυση πρωτοβουλιών κοινωνικού/κοινωνικού τύπου.

Το είδος των επιλογών και η τελική σύνθεση του προγράμματος είναι απόρροια τόσο του κοινωνικοοικονομικού προφίλ της κάθε συγκεκριμένης περιοχής, όσο και του σχετισμού των δυνάμεων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.¹⁸

Ένα από τα βασικά εργαλεία όσον αφορά στη στρατηγική επιλογή τύπου (β) είναι η ίδρυση τεχνολογικών πάρκων και η παράλληλη ενίσχυση συγγενών δραστηριοτήτων, όπως η ίδρυση κέντρων πληρο-

φόρησης/μεταφοράς τεχνολογίας καθώς και υποστηρικτών χρηματοοικονομικών δομών (π.χ. θεσμοθέτηση πόρων για κεφάλαια έναρξης και ίδρυση εταιριών επιχειρηματικού κεφαλαίου).

Ουσιαστικής σημασίας είναι, λοιπόν, σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν, η ένταξη του τεχνολόγου σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο στρατηγικού προγραμματισμού, με επικέντρωση των δραστηριοτήτων του στην παραγωγική δομή και τις δυνατότητες της συγκεκριμένης περιοχής. Αυτό αφορά άμεσα στην επιλογή των επιχειρήσεων – νέων ή ανεπτυγμένων – και των συνεργαζόμενων εκπαιδευτικών/ερευνητικών φορέων. Στην ανάπτυξη του τεχνολόγου συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό η παράλληλη προώθηση, στο πλαίσιο του στρατηγικού προγραμματισμού, επιλογών τύπου (γ) ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού αλλά και τύπου (α) φυσικές/κοινωνικές/πολιτιστικές υποδομές, ποιότητα της κατοικίας, δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, που ασκούν θετική επίδραση για την προσέλκυση και συγκράτηση κεφαλαίου και στελεχών, δεδομένου και του έντονου ανταγωνισμού μεταξύ των διαφόρων περιοχών. Η συνάρθρωση των επί μέρους τομεακών πολιτικών και παρεμβάσεων των φορέων αποτελεί, όπως αναφέρθηκε, βασικό παράγοντα επιτυχίας των στόχων του αναπτυξιακού προγράμματος.

Είναι φανερό ότι η επιτυχής έκβαση των ανωτέρω δεν μπορεί να προκύψει από μία τοπική αυτοδιοίκηση παραδοσιακού τύπου. Πράγματι, για την επίτευξη/προώθηση των πολύπλευρων συνεργασιών που απαιτούνται για την οργάνωση και στη συνέχεια για τη λειτουργία ενός τεχνολογικού πάρκου, αλλά και του αναπτυξιακού προγραμματισμού μέσα στον οποίο αυτό εντάσσεται, χρειάζεται μία τοπική αυτοδιοίκηση «νέου τύπου». Ενώ, λοιπόν, ένας παραδοσιακός ΟΤΑ (οργανισμός τοπικής αυτοδιοίκησης) λειτουργεί ως κλειστό, γραφειοκρατικό σύστημα άμεσης και με ίδιους πόρους παραγωγής και παροχής ορισμένων υπηρεσιών – που σπάνια υπερβαίνουν το χώρο της «συλλογικής κατανάλωσης» – ο ΟΤΑ νέου τύπου καλείται να λειτουργήσει ως ανοικτό σύστημα, προσαρμοζόμενο σε ένα δυναμικό/μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Ο νέος ρόλος του υπερβαίνει κατά πολύ την απλή παραγωγή/παροχή υπηρεσιών και διέπεται από τη σύγχρονη διαχειριστική λογική του «μάναντζμεντ».¹⁹ Προσανατολίζεται στην εκμάθηση νέων τρόπων δράσης, ρόλων, διαδικασιών και πολιτικών και τείνει να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής/«καταλύτης», ασκώντας «ανοικτή» διοίκηση και χρησιμοποιώντας τα μέσα της πληροφόρησης, της επικοινωνίας και του συντονισμού. Στόχός η ενεργοποίηση επί μέρους ομάδων και άλλων φορέων και η

ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα.

Αποκτά βασική σημασία η παροχή υπηρεσιών μέσω τρίτων, η αναζήτηση νέων πηγών χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων και, κυρίως, η δημιουργία πολύπλευρων σχέσεων συνεργασίας (partnerships) με άλλους φορείς, οργανισμούς/επιχειρήσεις, ομάδες πολιτών, καθώς και η διαμεσολάβηση για την ανάπτυξη αυτών των σχέσεων (dommiegues).²⁰ Η έννοια της συνεργασίας ή «εταιρικότητας» (partnership), που προέρχεται από τον αμερικανικό χώρο αλλά υιοθετήθηκε ευρύτατα στη συνέχεια και στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες, μπορεί να χαρακτηριστεί ως η εσωτερική λογική τόσο της στρατηγικής ανάπτυξης όσο και της τοπικής αυτοδιοίκησης νέου τύπου.

Σύμφωνα με τον Schweke, η έννοια της εταιρικότητας αναφέρεται σε συνεργασίες που αφορούν «δύο τουλάχιστον από τους τρεις τομείς της κοινωνίας: (α) την κυβέρνηση και τη δημόσια διοίκηση σε οποιοδήποτε επίπεδο (υπουργεία, δημόσιοι οργανισμοί, ΟΤΑ, εκπαιδευτικά ιδρύματα κ.λπ.), (β) τους ιδιωτικούς οργανισμούς που έχουν σκοπό το κέρδος, δηλαδή επιχειρήσεις εν γένει (βιομηχανικές, υπηρεσιών, τράπεζες, ιδιωτικές υπηρεσίες, κλινικές) και (γ) τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, όπως οι τοπικές οργανώσεις, οι σύλλογοι γειτονιάς, οι πολιτιστικοί σύλλογοι, οι εκκλησίες, τα μη κρατικά πανεπιστήμια».²¹

Η φύση του κάθε προβλήματος καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και την ταυτότητα των συμμετεχόντων οργανισμών. Εξάλλου μία συνεργασία (partnership) μπορεί να είναι βραχυχρόνια ή μακροχρόνια, πλήρως θεσμοθετημένη ή απλώς να έχει συσταθεί για την επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος. Οι περισσότερες εντοπίζονται σε ένα συγκεκριμένο διοικητικο-γεωγραφικό επίπεδο, όπως π.χ. αυτές ενός δήμου. Επιτρέπουν δε, σύμφωνα πάλι με τον Schweke, την κινητοποίηση «πόρων, ταλέντων και ενέργειας» καθώς και την καλύτερη σύλληψη των προβλημάτων και την πρόσβαση σε ένα πλούσιο δίκτυο σχέσεων. Ωστόσο, «η ανάπτυξη μίας επιτυχούς συνεργασίας απαιτεί πολύ χρόνο και προσπάθεια» (ibid). Τονίζεται, εξάλλου, η σημασία της «κοινωνικής βάσης» του τόπου καθώς και της ανάπτυξης μίας «θετικής τοπικής κουλτούρας» που ενθαρρύνει τη συμμετοχή και την ανάληψη πρωτοβουλιών.²²

Άλλη βασικής σημασίας συγγενής έννοια είναι αυτή της «επιχειρηματικότητα» (entrepreneurship), που επίσης χρησιμοποιείται ευρύτατα. Μία μορφή αυτής της «νέας επιχειρηματικότητας» αποτελεί η δραστηριοποίηση και μετατροπή ερευνητών σε «επιχειρηματίες νέου τύπου», που είναι πολύ σημαντικοί για την επιτυ-

χία ενός τεχνολόγου. Entrepreneurship, partnership, synergy (συνδυασμένα αποτελέσματα και ευεργετική αλληλόδραση) εκφράζουν το πνεύμα της νέας επιχειρηματικής τεχνο-κουλτούρας.²³

Ένα καλό παράδειγμα μίας πολύπλευρης συνάρθρωσης φορέων και δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζει τις νέου τύπου αναπτυξιακές στρατηγικές στο πλαίσιο των οποίων εντάσσονται οι τεχνο-ερευνητικές υποδομές/τεχνολόγοι, είναι αυτό της Φιλαδέλφειας (ΗΠΑ). Η παρακμή της παλιάς βιομηχανικής υποδομής οδήγησε στην κατάσφραξη ενός πενταετούς στρατηγικού αναπτυξιακού προγράμματος, με τη συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ακολουθούμενου από ένα μεγάλο αριθμό partnerships, που εγγράφονται στο παραπάνω πρόγραμμα. Βασικός στόχος, η δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Για την επιτυχία του στόχου συνεργάζονται.²⁴

● Ο τεχνολόγος του πανεπιστημίου (University City Science Center) που αποτελεί ένα consortium μεταξύ πανεπιστημίων, επιχειρήσεων και δημόσιου τομέα/ΟΤΑ και διαχειρίζεται ένα ερευνητικό κέντρο και ένα φυτώριο επιχειρήσεων τεχνολογιών αιχμής.

● Το τεχνολογικό κέντρο της Ν.Α. Πενσυλβανίας, που συγχρηματοδοτείται από τον «επιχειρηματικό κόσμο» και την πολιτεία της Πενσυλβανίας, στο πλαίσιο της Ben Franklin Partnership.

● Ο οργανισμός επιχειρηματικού κεφαλαίου της κοιλάδας του Delaware (Delaware Valley Venture Capital Consortium), προδόν συνεργασίας του επιχειρηματικού κόσμου, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των οργανισμών διαχείρισης συνταξιοδοτικών πόρων.

● Η συμμαχία για την οικονομική ανάπτυξη της Μείζονος Φιλαδέλφειας (Greater Philadelphia Economic Development Coalition), άλλος οργανισμός που προέκυψε ως partnership μεταξύ ΟΤΑ και ιδιωτικού τομέα, με στόχο την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Ένα μεγάλο μέρος από τους πόρους του (50%), που προέρχονται από ιδιωτικές πηγές, κατευθύνεται σε δραστηριότητες που έχουν σκοπό την κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωση των μειονεκτούντων ατόμων/μονάδων, με έμφαση στον τομέα της κατάρτισης.²⁵

Το παραπάνω παράδειγμα προβάλλει το πλήθος των «διασταυρωμένων» συνεργασιών τύπου partnership, σε κάθε επίπεδο σύλληψης και δράσης και τη συνάρθρωση και συνοχή των διαφόρων σχεδίων και δραστηριοτήτων, στα οποία εντάσσονται ο τεχνολόγος, το τεχνολογικό κέντρο και ο οργανισμός εξασφάλισης επιχειρηματικού κεφαλαίου.

Ο δυτικοευρωπαϊκός χώρος παρέχει επίσης αφθονία παραδειγμάτων πολύ-

πλευρών συνεργασιών. Αναφέρουμε από προσωπική ερευνητική εμπειρία την περίπτωση της πόλης Duisburg στη γερμανική περιοχή του Ρουρ. Εκεί, το νέο τεχνολογικό πάρκο υψηλών προδιαγραφών εντάσσεται στο πλαίσιο της αναπτυξιακής στρατηγικής «Duisburg 2000», η οποία καταστρώθηκε σε συνεργασία των τοπικών αρχών με τον επιχειρηματικό κόσμο και την ενεργό συμμετοχή του εμποροβιομηχανικού επιμελητηρίου της περιοχής. Εξάλλου, ο δήμος που, ως σημειωθεί, κυβερνάται από τους σοσιαλδημοκράτες, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα τοπικής αυτοδιοίκησης νέου τύπου. Μεταξύ άλλων, οι πρώην υπηρεσίες οικονομικής ανάπτυξης του δήμου μετασχηματίστηκαν σε ανώνυμη εταιρία, με την ισότιμη συμμετοχή και συνδιοίκηση του εμποροβιομηχανικού επιμελητηρίου («συναινετικό μάναντζμεντ»), καθώς και τη συμμετοχή των σημαντικότερων επιχειρήσεων της περιοχής.

Το τεχνολογικό πάρκο αποσκοπεί στις «συνεργίες» που θα προκύψουν από τη γειννίαση με το πανεπιστήμιο και τα ερευνητικά ινστιτούτα και αποτελεί προϊόν ποικίλων συνεργασιών, ενώ την ανέγερση και λειτουργία του, μαζί με το κόστος των κτιριακών εγκαταστάσεων, ανέλαβε ιδιωτική επιχείρηση.²⁶

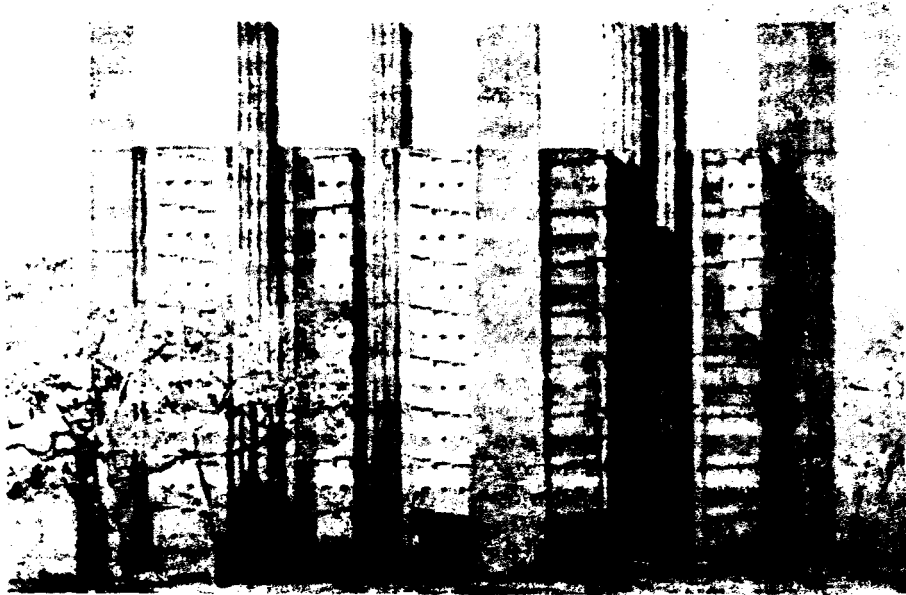
Η περίπτωση του Duisburg και του Ρουρ, γενικότερα, αποτελεί παράδειγμα ποικίλων, «συναρθρωμένων» συνεργασιών, όπου συναντώνται η περιφερειακή διοίκηση (Land), οι εξειδικευμένοι οργανισμοί που εκπηγάζουν από αυτήν, η τοπική αυτοδιοίκηση, τα επιμελητήρια και οι τοπικές εργοδοτικές οργανώσεις και επιχειρήσεις της περιοχής. Το νέο πνεύμα εκφράζει, επίσης, και ένα πρωτότυπο σχήμα-φορέα, η επιχείρηση διεθνούς αρχιτεκτονικής έκθεσης «I.B.A. Emscher Park», που αποσκοπεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την αναμόρφωση/αναδιάρθρωση της μειζονοσ περιοχής, με μία συστηματική όσο και νεωτερικιστική προσπάθεια «ανοικτού» προγραμματισμού. Σ' αυτήν εντάσσεται ένας μεγάλος αριθμός επί μέρους σχεδίων, μεταξύ των οποίων και το τεχνολογικό πάρκο που αναφέρα-

Τεχνολογικά πάρκα: η άλλη όψη

Η κριτική, που έχει ασκηθεί στο συγκομιμένο θέμα, εντοπίζεται σε διάφορα επίπεδα. Κατ' αρχάς, όπως αναφέρθηκε, η έννοια καλύπτει εξαιρετικά ανομοιογενείς περιπτώσεις, όχι μόνον από χώρα σε χώρα, αλλά και στο εσωτερικό της ίδιας χώρας, και τούτο, τόσο όσον αφορά στην προέλευση και τη σύνθεση όσο και στα αποτελέσματα. Τεράστια είναι η απόσταση

που χωρίζει τα μυθικά αρχέτυπα Silicon Valley και Triangle Research Park – αληθινές τεχνολογίες με εκατοντάδες χιλιάδες απασχολούμενους η πρώτη και δεκάδες χιλιάδες η δεύτερη – από πλήθος τεχνολογικών που δημιουργήθηκαν στη συνέχεια.

Δεν πρόκειται, βέβαια, για μία «επίπε-

δη» πραγματικότητα, οι διαδικασίες διαφοροποίησης/πώλωσης είναι εμφανείς. Αναφερθήκαμε ήδη στο ρόλο των τεχνολογικών ως κομβικών σημείων στο εσωτερικό του νέου «παγκόσμιου οικονομικού χώρου» που βρίσκεται υπό διαμόρφωση, παράλληλα με την αναδιάρθρωση του κεφαλαίου, σε αναζήτηση ενός νέου καθεστώτος συσσώρευσης. Η ιεραρχική τους θέση στο εσωτερικό του –εξαιρετικά πολωμένου– παγκόσμιου οικονομικού συστήματος συναρτάται με τη σαφή ιεράρχηση των διαφόρων τεχνολογικών στο εσωτερικό των τεχνο-δικτύων και, παράλληλα, σηματοδοτεί τη νέα χωρική ιεραρχία των κέντρων, η οποία βρίσκεται σε κατάσταση διαμόρφωσης. Γεγονός που εξηγεί το ενδιαφέρον των διαφόρων πόλεων και τοπικών φορέων στον δυτικοευρωπαϊκό χώρο (Bakis).²⁷

Ωστόσο, το θέμα που τίθεται ειδικότερα στην περίπτωση μας, δεν είναι τόσο η μεγάλη απόσταση/ιεράρχηση στο εσωτερικό του τεχνο-δικτύου, που αποτελεί κατά κάποιο τρόπο κάτι το φυσικό, όσο η βιωσιμότητα των συγκεκριμένων τεχνολογικών πάρκων/κέντρων. Ήδη, όσον αφορά στη Γαλλία, ο Jalabert αναφέρεται, σχετικά με τον πολλαπλασιασμό των τεχνολογικών, στη δημιουργία μίας νέας «αγοράς» του ανταγωνισμού μεταξύ των πόλεων, όπου «δεν θα είναι όλες οι πόλεις κερδοσώμενες».²⁸ Και όσον αφορά στη Γερμανία –αλλά και τις άλλες δυτικοευρω-

παϊκές χώρες όπως η Ολλανδία– παρά τον μεγαλύτερο πραγματισμό που φαίνεται να επικρατεί όσον αφορά στα τεχνολογικά πάρκα/κέντρα και την αμεσότερη ένταξη τους στην παραγωγική διαδικασία, η κατάσταση δεν δημιουργεί λιγότερα ερωτηματικά. Ο Eisbach αναφέρει ότι «μεταξύ των πόλεων ο ανταγωνισμός (και “η πλειοδοσία των επιδοτήσεων”) εντείνεται. Οι πόλεις επιταχύνουν την κατασκευή των τεχνολογικών κέντρων, ώστε να τα θέσουν σε λειτουργία το ταχύτερο δυνατόν, προλαβαίνοντας τις άλλες πόλεις. Επιδιώκουν να προσελκύσουν επιχειρήσεις όχι μόνο από την περιοχή τους αλλά και από όλη τη χώρα... Ο ανταγωνισμός οδηγεί –είτε ως συνέπεια χαμηλής πληρότητας, είτε λόγω νέων δαπανών για την προσέλκυση επιχειρήσεων– στην αύξηση του τελικού κόστους του τεχνολογικού σε σχέση με τον αρχικό προϋπολογισμό και στον κίνδυνο να καταστεί μια χρόνια επιβάρυνση για τον τοπικό προϋπολογισμό».²⁹ Με κριτήριο ότι η «κρίσιμη μάζα» για ένα τεχνολογικό κέντρο είναι 20-25 επιχειρήσεις, πολύ λίγα είχαν επιτύχει μία ικανοποιητική πληρότητα, ενώ και το αποτέλεσμα όσον αφορά στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας (στο εσωτερικό του τεχνολογικού και στο περιβάλλον του) γεννά και αυτό πολλά ερωτηματικά.

Προβληματισμούς προκαλεί και το κατά πόσον οι νέες εγκατεστημένες επιχειρήσεις είναι πράγματι «καινοτόμες», ή α-

πλάς ενδιαφέρονται για το κύρος (image) που προσδίδει η εγκατάσταση σε ένα τεχνολογικό πάρκο, ενώ προβάλλεται και η υπόθεση ότι «οι πόλεις, με την ίδρυση του τεχνολογικού κέντρου ενδιαφέρονται πρώτιστα για την προβολή της εικόνας τους και την επίδειξη ενός φιλικού επιχειρηματικού κλίματος (...) τη δημιουργία μιας "βιτρίνας"».³⁰

Σχετικός με τις παραπάνω κριτικές είναι και ο όρος «φειτιχισμός της γειτνίασης» (Jalabert, Ruffieux κ.ά.), πιο κοντά, είναι αλήθεια, στη γαλλική πραγματικότητα, «που φαίνεται να χαρακτηρίζει τους φορείς που δημιούργησαν τους τεχνολόγους, οι οποίοι, έχοντας μεγαλύτερη οικειότητα με την οργάνωση του χώρου απ' ό,τι με την εμπύχωση και λειτουργία του, υποθέτουν ότι το πρόβλημα έχει λυθεί με την κατασκευή του τεχνολόγου, προβάλλοντας ότι η γειτνίαση στο χώρο μεταξύ των διαφόρων συνιστωσών του –επιχειρήσεις, ερευνητικά κέντρα– θα προκληθεί από μόνη της ένα νέο καθεστώς επικοινωνίας (του οποίου η ύπαρξη είναι στρατηγική για την επιτυχία του σχεδίου). Είναι σαφές ότι τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Πρέπει, λοιπόν, να υπογραμμιστεί ο χαρακτήρας –τυχαίος και μακράς πνοής ταυτόχρονα– των τεχνολόγων. Πριν ακόμη δει το φως μία λογική της τελικής επιλογής, μέσω του ανταγωνισμού, πράγμα που είναι, χωρίς αμφιβολία, αναπόφευκτο – είναι πολύ πιθανόν ένας σημαντικός αριθμός να έχει ήδη αποτύχει κατά τη στιγμή της γέννησής του...».³¹

Εξάλλου, η εννοιολογική ασάφεια και η ασάφεια όσον αφορά στους στόχους που χαρακτηρίζει τον όρο και που «προέρχεται από ένα ιστορικό παράδοξο, δεδομένου ότι τα παραδείγματα προς μίμηση Silicon Valley και Route 128 γρήγορα, μετά από λίγο, μη programmatisména fainómena sygkentrísevn high-tech που σε καμία στιγμή δεν θεσμοθετήθηκαν», μεταφράζεται στο γεγονός ότι οι ευρωπαϊκοί τεχνολόγοι αποτελούν λιγότερο ένα συγκεκριμένο εργαλείο και πολύ περισσότερο μία «μμητική κατάσταση», μία προσπάθεια μίμησης. Έτσι, η παραγωγή των τεχνολόγων «δεν μπορεί να βασιστεί παρά μόνο στα αποτελέσματα και όχι σε μια διαδικασία, που θα πρέπει να ακολουθηθεί για την επίτευξή τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εφαρμόζονται διαδικασίες χωρίς μία σαφή προηγούμενη γνώση των αποτελεσμάτων που θα προκύψουν, είτε από ποσοτικής πλευράς, είτε όσον αφορά στις επιπτώσεις στο χώρο».³²

Τα παραπάνω προσδίδουν ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα στον κίνδυνο που συνιστά για τους δημόσιους φορείς η διοίκηση σημαντικών πόρων για τη δημιουργία τεχνολόγων, εις βάρος των άλλων, πε-

ρισσότερο κλασικών, παρεμβατικών πολιτικών και στρατηγικών επιλογών – είτε στον τομέα των φυσικών και κοινωνικών υποδομών, είτε σε αυτόν του εργατικού δυναμικού και της στήριξης της επιχειρηματικής δομής. Σε πόλεις, μάλιστα, με βιομηχανικό παρελθόν (και όχι μόνο), ο τεχνολόγος θα κινδύνευε ενδεχομένως, σύμφωνα με τον Bakis, να επιτείνει τη ρήξη με αυτό, αντί να συμβάλει στην υπέρβασή του μέσω του γενικότερου εκσυγχρονισμού του και της διάχυσης των ευνοϊκών επιδράσεων στην ευρύτερη περιοχή του, με αποτέλεσμα να επιταθεί η περιθωριοποίηση ολόκληρων τομέων οικονομικής δραστηριότητας και ομάδων του πληθυσμού. Ακόμη και στην περίπτωση επιτυχίας, το εγχείρημα «θα κινδύνευε να συντελεστεί με τρόπο μερικό και επιλεκτικό, εξαιρώντας μεγάλο μέρος του χώρου (τόσο του ενδο-μητροπολιτικού όσο και του γενικότερου) από κάθε μορφή σύγχρονης ανάπτυξης».³³ Αυτό αναφέρεται όχι μόνο στον καθ' εαυτό χώρο των οικονομικών δραστηριοτήτων, αλλά και στη γενικότερη λογική που διέπει τις τοπικές (τομεακές) πολιτικές, τη «λογική της τεχνόπολης», η οποία «προβάλλοντας μία συγκεκριμένη θεώρηση της οικονομικής ανάπτυξης, αφήνει στο περιθώριο άλλα σημαντικά ζητήματα», (Bonneville).³⁴ Αφορά, δηλαδή, τόσο στις οικονομικές υποδομές όσο και την «αναπαραγωγή» των νέων «καινοτόμων» κοινωνικών στρωμάτων (το human capital της «τεχνολογικής» ανάπτυξης), με αποτέλεσμα την «αυξανόμενη εργαλειοποίηση της ίδιας της πόλης και την κυρίαρχή της από τις αναγκαίες της οικονομικής ανανέωσης μέσω της τεχνολογίας» (Cunat, Pradeilles, Rousier).³⁵ Εκφράζεται δε σε ένα εντεινόμενο χωρο-κοινωνικό διαχωρισμό, όπου ορισμένοι τομείς του κέντρου και της προαστιακής περιφέρειας «υποδέχονται τις νέες δραστηριότητες και τα τεχνολογικά κοινωνικά στρώματα, ενώ άλλοι συσσωρεύουν την κρίση των παλιών δραστηριοτήτων, τις ζώνες ανεργίας και τον υποβαθμισμένο αστικό ιστό (κατοικία, υποδομές)» (Jalabert).³⁶

Σε ένα άλλο επίπεδο, αλλά σε λογική αλληλεξάρτηση με τα προηγούμενα, παρατηρείται το γεγονός ότι οι συνεργασίες (partnerships), παρ' ό,τι «θεωρητικά» αναφέρονται και στους τρεις «μεγάλους τομείς της κοινωνίας» σε πολύ λίγες περιπτώσεις περιλαμβάνουν μία ουσιαστική συμμετοχή του «τρίτου τομέα», δηλαδή των εργατικών συνδικάτων, ενώσεων πολιτών, συλλόγων καταναλωτών. Σύμφωνα με την S. Hugues, στις σχέσεις partnership στην Αμερική «οι αξίες, οι στόχοι και οι τρόποι δράσης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας υπερέχουν σαφώς. Ο καθορισμός των ρόλων και ο καταμερισμός των αρμο-

διοτήτων είναι εξαιρετικά σαφής: η οικονομική ανάπτυξη περνάει από την ιδιωτική επιχείρηση. Ο ρόλος της κοινότητας είναι να ευνοεί το περιβάλλον της (της επιχείρησης), δηλαδή συνθήκες ζωής, εκπαίδευση, χρηματοδότηση». Αλλά «αυτή η μόνιμη αναφορά στις ιδιωτικές επιχειρηματικές αξίες, αν και μπορεί να έχει διάφορα αρνητικά αποτελέσματα, επιτρέπει, ωστόσο, από την άλλη πλευρά, μία κοινή γλώσσα και κοινές πρακτικές» και μία συνεργασία που «κρίνεται περισσότερο από το τελικό της αποτέλεσμα». Τονίζεται, όμως, παράλληλα, ότι οι μορφές συνεργασίας μεταξύ της τοπικής αυτοδιοίκησης και του επιχειρηματικού κόσμου, που αποτελούν πρακτική στις Η.Π.Α., «δεν μπορούν και δεν πρέπει να θεωρηθούν πρότυπα προς μίμηση, καθώς δεν στερούνται δυσκολιών και εγγράφονται σε διαφορετικό κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο. Φέρνουν, πάντως, στο φως ορισμένους προσανατολισμούς, όπως: επαγγελματισμό, αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, κινητικότητα των συμμετεχόντων».³⁷

Ειδικότερα, όσον αφορά στη συμμετοχή των φορέων των εργαζομένων, ο Kerr αναφέρει από τη Γερμανία ότι «η μεγάλη πλειονότητα των υφισταμένων τεχνολογικών πάρκων προέκυψε χωρίς τη συμμετοχή των εργατικών συνδικάτων, ενώ στις περιπτώσεις όπου τα συνδικάτα, λόγω σοβαρών, αιτιολογημένων λόγων είχαν εναντιωθεί, η θέση τους δεν ελήφθη υπόψη».³⁸ Πάλι από τη Γερμανία, ο Eisbach αναφέρει ότι «με τον περιορισμό της στήριξης που παρέχουν οι δημόσιοι φορείς/ΟΤΑ μόνο σε καινοτομικές επιχειρήσεις και προϊόντα, αποκλείονται κατά κανόνα καινοτομικές ιδέες εργαζομένων, καταναλωτών και ανεξάρτητων ατόμων».³⁹

Σύμφωνα με άλλους συγγραφείς (Erdmenger κ.ά.), η άσκηση οικονομικής πολιτικής, μέσω της τεχνολογίας, τείνει στη δημιουργία μορφών τεχνο-κορπορατισμού, σε ένα πλέγμα που περιλαμβάνει καινοτομικά τμήματα του ιδιωτικού τομέα, της δημόσιας διοίκησης και των επιστημονικών φορέων, ενώ η θέση σ' αυτό των εργατικών ενώσεων εμφανίζεται περισσότερο ως διεκδίκηση παρά ως πραγματική κατάσταση. Στο επίπεδο των ευρωπαϊκών πόλεων, η αναβίωση κορπορατιστικών τάσεων διαφαίνεται και από τον ιδεολογικό τους λόγο, με τις συχνές αναφορές και παρομοιώσεις με τις εμπορικές πόλεις της Αναγέννησης.

Τις παραπάνω τάσεις στην ακραία τους μορφή, οι Piore και Sabel παρομοιάζουν –απλοποιητικά, είναι αλήθεια– με το «παλιό βασίλειο των Βουρβόνων της Νάπολης, όπου ένα νησί ειδικευμένων τεχνιτών που παρήγαγε πολυτελή αγαθά για την Αυλή, περιβαλλόταν από μία θάλασ-

σα υποπρολεταριακής αθλιότητας». ⁴⁰ Η θετική περίπτωση όσον αφορά στην προοπτική θεώρηση «αποκεντρωμένης ευέλικτης εξειδίκευσης», το όραμα κατά κάποιον τρόπο, βρίσκεται σύμφωνα με τους ίδιους συγγραφείς, στο «άλλο είδος σταθεστώτος ευέλικτης εξειδίκευσης, όπου οι δομές της τοπικής κοινότητας θα συντονίζονται από εθνικές κοινωνικο-προνοιακές ρυθμίσεις, ενώ οι ερευνητικές υποδομές και η κατάρτιση θα είναι, κατά ένα μέρος, δημόσια αρμοδιότητα». ⁴¹ Στη συνέχεια, γίνεται υποδειγματική αναφορά σε ευρωπαϊκές σοσιαλδημοκρατικές προσπάθειες. («Το αυστριακό εργατικό κίνημα έχει αναγάγει αυτή τη μορφή ευέλικτης εξειδίκευσης σε βασικό τμήμα του προγράμματός του για εθνική οικονομική αναδιοργάνωση»). ⁴²

Τα παραπάνω σοσιαλδημοκρατικά πρότυπα εμφανίζονται καθαρά στην περίπτωση της τοπικής (περιφερειακής) διοίκησης της βόρειας Ρηνανίας - Βεστφαλίας στη Γερμανία, η οποία θέτει στο επίκεντρο των προγραμμάτων της κατευθύνσεων (Landesbericht):

α) «την καινοτομική ανανέωση/εκσυγχρονισμό της οικονομίας»,

β) «την οικολογική ανανέωση της περιφέρειας» και

γ) την προσέγγιση των ανωτέρω στόχων, υπό το πρίσμα της «συμμετοχής των εργαζομένων στην πρόοδο και τη βελτίωση της ειδικότητάς τους». ⁴³

Υπερισχύει, όμως, ο πραγματισμός, δεδομένου ότι ακολουθεί η επεξήγηση ότι «για την οικονομική και οικολογική ανανέωση της περιφέρειας, δεν χρειάζονται τόσο πολύ σύμβολα και οράματα σχετικά με τις τεχνικές δυνατότητες της προόδου, που θα έφθαναν μέχρι την ουτοπία. Η περιφέρεια χρειάζεται πολύ περισσότερο τη συγκεκριμένη και προς την αγορά προσανατολισμένη εισαγωγή των νέων τεχνολογικών εξελίξεων σε όλες τις επιχειρήσεις», ⁴⁴ ενώ «ο τεχνολογικός μετασχηματισμός προγραμματίζεται, εκτελείται και χρηματοδοτείται από τις επιχειρήσεις. Η περιφερειακή κυβέρνηση στηρίζει αυτή τη διαδικασία με την τεχνολογική της πολιτική». ⁴⁵

Από προωθημένες αμερικανικές θέσεις, ο I. Bluestone, πανεπιστημιακός και πρώην αντιπρόεδρος του «Αμερικανικού Συνδικάτου του Αυτοκινήτου» (UAW) προβάλλει την ανάγκη ισότιμης συμμετοχής των εργαζομένων και των συνδικάτων στην πολιτική τεχνο-οικονομικού εκσυγχρονισμού των αμερικανικών κέντρων, καθώς και την ανάγκη καλλιέργειας «μιας άλλης κουλτούρας στο εσωτερικό της επιχείρησης και της διοίκησης, ώστε η ενέργεια, η γνώση και η εμπειρία των εργαζομένων να συνεισφέρουν πραγματικά στην αναγνώριση των προβλημάτων και την α-

ναζήτηση λύσεων». Τονίζει δε ότι «μία πραγματική κοινωνική πρόοδος δεν θα μπορέσει να επιτευχθεί παρά μόνο εφ' όσον οι οργανώσεις των εργοδοτών και τα συνδικάτα, χωρίς να αρνηθούν τις διαφορές και συγκρούσεις τους σε ορισμένα θέματα, συνειδητοποιήσουν τα κοινά συμφέροντα και τα αμοιβαία οφέλη από τη συνεργασία». ⁴⁶

Προσπαθήσαμε να δώσουμε στα παραπάνω μια σφαιρική θεώρηση των τεχνολογικών πάρκων, μέσα από την ξένη βιβλιογραφία, τόσο όσον αφορά στην τοπική αναπτυξιακή τους διάσταση - και όχι μόνο - όσο και τον κριτικό αντίλογο. Είναι φανερό ότι σε πολλά σημεία, όσον αφορά κυρίως στις κριτικές τοποθετήσεις, η γενίκευση αδικεί ή παραβλέπει συγκεκριμένες επιτυχίες - αλλά ο στόχος ήταν ακριβώς η υπογράμμιση των κινδύνων και κοινωνικών αδιεξόδων και όχι η προβολή συγκεκριμένων παραδειγμάτων. Ας επαναλάβουμε εδώ απλά, για αποκατάσταση της ισορροπίας, ότι επιτυχή παραδείγματα υπάρχουν αρκετά - και αυτό της γαλλικής Grenoble, που δεν αναφέραμε στο άρθρο, δεν είναι από τα λιγότερο σημαντικά. Θα έπρεπε να αποτελέσουν το θέμα ενός νέου άρθρου... ■

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Dose N., Drexler A. «Einleitung: Technologieparks» in Dose N., Drexler A. (Hrsg.), *Technologieparks*, Opladen, 1988, σελ. 10.
2. Mayer M., «Gruender und Technologiezentren» in Dose N., Drexler A. (Hrsg.), *Technologieparks*, σελ. 32-33.
3. ETBA, *ΤΕΧΝΟΠΟΛΕΙΣ*, Πρακτικά συνεδρίου, Αθήνα, 1990, σελ. 35-36.
4. Rodney A., «Du Redeploiement aux Science Parks» in *Technopolis*, Paris 1985, σελ. 108.
5. Quere M., «Les technopoles francaises et les parcs technologiques allemands» in *Les Annales de la Recherche Urbaine*, no 46/1990, p. 26.
6. Cartier A., «Technopoles» in *Technopolis*, Paris 1985, σελ. 42-44.
7. Hillpert U., «Oekonomische Krise und Regionale Politik» in *Technologieparks*, σ.π., σελ. 156.
8. Castells M., *The Informational City*, Oxford 1989, σελ. 123.
9. Dunford M., «Ενδογενής ανάπτυξη, αναπτυξιακό κράτος και παγκόσμιες αγορές» in *ΤΟΠΟΣ*, no 2/1991, σελ. 47-48.
10. Jalabert G., «Villes et Technopoles» in *Vil-*

les et Technopoles, actes du colloque, Toulouse, 1990, σελ. 24-25.

11. Dose N., Drexler A., σ.π., σελ. 10-11.
12. Fiedler H., «Technologie - und Innovationspark Berlin» in *Technologieparks*, σ.π., σελ. 294-307.
13. Halaris G., Husson J., Rist D., *Strategies Urbaines et Nouvelles Relations Partenariales*, Paris, 1990, σελ. 130 επ.
14. Fiedler H., σ.π.
15. Bernardy M. Boisgontier P., «Les technopoles dans la technopole» in *Villes et Technopoles*, σ.π., σελ. 143.
16. Blakely Ed., *Planning Local Economic Development*, Newbury Park, 1989.
17. Bl. Stewart S., *The New Management of Local Government*, London, 1989.
18. Blakely Ed., σ.π., σελ. 121 επ.
19. Stewart J., σ.π., σελ. 30 επ.
20. Dommergues P., in *Technopolis* σ.π., σελ. 55-56.
21. Schweke B., «Partenaires et partenariats» in Dommergues P., Gardin N., *Les Strategies Internationales des Metropoles Regionales*, Paris 1989, σελ. 267.
22. Schweke B., στο ίδιο, σελ. 270.
23. Bl. για παράδειγμα Dommergues P. et al., *Les Mecanismes de la Creation d'emplois. L'exemple americain*, Paris 1989.
24. Widner R., «Philadelphie: L'initiative de la communaute des affaires» in Dommergues P. et al., σ.π., σελ. 93-103.
25. Widner R., στο ίδιο.
26. Halaris G., Husson J., Rist D., σ.π.
27. Bakis H., in *Villes et Technopoles*, σ.π., σελ. 377-387.
28. Jalabert G., σ.π., σελ. 29.
29. Eisbach J., «Kommunale Ansiedlungspolitik» in *Technologieparks*, σ.π., σελ. 176-186.
30. Eisbach J., στο ίδιο.
31. Chanaron S., Perrin J., Ruffieux B., «De l'efficacite des technopoles», in *Villes et Technopoles*, σ.π., σελ. 57-71.
32. Chanaron, Perrin, Ruffieux, στο ίδιο.
33. Smadja N., «Technopoles, Territoires et Politiques» in *Villes et Technopoles*, σ.π., σελ. 35.
34. Bonneville M., «Technopoles et Dynamiques Urbaines» in *Villes et Technopoles*, p. 364.
35. Cunat F., Pradelles J., Rousier N., «Centres-Villes et espaces technopolitains» in *Villes et Technopoles*, p. 421.
36. Jalabert G., σ.π.
37. Hugues S., in Dommergues P. et al., σ.π., σελ. 75-78.
38. Kepp N., «Kritik aus arbeitnehmerorientierter Sicht», in *Technologieparks*, σ.π., σελ. 187-197.
39. Eisbach S., σ.π.
40. Piore M., Sable C., *The Second Industrial Divide*, New York, 1984, σελ. 278-279.
41. στο ίδιο, σελ. 279.
42. στο ίδιο.
43. Landesregierung Nordrhein-Westfalen, *Landesentwicklungsbericht*, σελ. 20.
44. στο ίδιο, σελ. 20.
45. στο ίδιο, σελ. 117.
46. Bluestone I., «Ce qu'en pensent les Syndicats» in Dommergues P. et al., σ.π., σελ. 65-71.